

Dům přírody Moravského krasu otevřen – již šesté návštěvnické středisko v síti Dům přírody

Leoš Štefka, Lenka Šoltysová

Moravský kras s unikátní živou i neživou přírodou, pozoruhodnou historií i památkami patří k nejvyhledávanějším turistickým cílům v ČR.

Pět veřejnosti přístupných jeskyní ročně navštíví přes 350 000 turistů. Územím prochází hustá síť turisticky značených pěších a cyklistických tras.

Dům přírody je zasazen do spojnice Suchého žlebu a Pustého žlebu. Fota: Leoš Štefka

Stav terénní stanice v roce 2013.

Nová lávka přes Punkvu přivádí návštěvníky přímo do Domu přírody.

Zajímavé informace návštěvníci naleznou v Muzeu v Blansku (železářství), v expozici Technického muzea v huti Františce v Josefově (historie zpracování místní železné rudy), ve větrném mlýně v Rudici (geologie a speleologie) a v muzeu ve Vilémovicích (speleologie). Zámky v Blansku a v Rájci nad Svitavou, Santiniho barokní poutní kostel ve Křtinách patří k významným kulturním památkám. V území je instalováno sedm naučných stezek vybavených informačními panely. V nejstarší chráněné krajinné oblasti na Moravě však chybělo zařízení, ve kterém by vysoký počet návštěvníků našel ucelené informace o přírodě, krajině a její ochraně. Průvodci v jeskyních návštěvníky seznamují jen s historií jejich objevů a upozorní na zajímavé krasové jevy. V posledních dvaceti letech se uskutečnilo několik pokusů tento nepříznivý stav napravit. Státní ochrana přírody získala při založení Správy CHKO Moravský kras v roce 1977 bývalý cestářský domek na Skalním mlýně, ze kterého vznikla terénní stanice. Lokalita získala na významu v letech 1993 až 1995, kdy se Správě podařilo prosadit vyloučení motorové dopravy z Pustého a Suchého žlebu. Hotel Skalní mlýn s restaurací a záchytným parkovištěm se stal nástupišťem k hlavním turistickým atraktivitám Moravského krasu – jeskyním Punkevním, Kateřinské a propasti Macoše. Druhým významným bodem centrální části CHKO je areál Macochy s parkovištěm pro vozidla ze směrů od Ostrova u Macochy a Jedovnic.

Zatímco vybavenost a zlepšování turistických služeb vzrůstaly (modernizace a rozšíření hotelu, zavedení náhradní dopravy turistů silničními vláčky a lanovkou, modernizace vybavení Punkevních a Kateřinské jeskyně, výstavba nové správní budovy Kateřinské jeskyně, výstavba objektu informační služby s prodejem vstupenek do jeskyní a jízdenek organizované dopravy), terénní stanice Správy CHKO postupně chátrala.

Program Dům přírody

Šanci na nápravu přinesl v roce 2008 program AOPK ČR Dům přírody, jehož cílem je vybudovat síť návštěvnických středisek chráněných krajinných oblastí v ČR, a dotace z Evropského fondu pro regionální rozvoj v rámci Operačního programu Životní prostředí 2007–2013. V ochránářsky cenném a přitom hojně navštěvovaném území se otevřela cesta, jak dlouholetý záměr vybudovat návštěvnické centrum uskutečnit. Dva momenty rozhodly, že AOPK ČR zahájila přípravu stavby Domu přírody Moravského krasu. Tím prvním byla jedinečná možnost využít vysokou návštěvnost Skalního mlýna a areálu Macochy. Punkevni jeskyně každoročně navštíví téměř 200 000 a Kateřinskou jeskyni kolem 40 000 platících návštěvníků. V červenci a v srpnu se denní návštěvnost pohybuje okolo 2 000 osob. Návštěvnost areálu propasti Macocha se odhaduje mezi 100 až 150 000 návštěvníky ročně.

Druhým faktorem pro výstavbu byla skutečnost, že AOPK ČR na Skalním mlýně i u propasti Macocha spravovala objekty ve velmi neutěšeném stavu. Objekt terénní stanice na Skalním mlýně napadla dřevokazná houba dřevomorka. Stav sociálního zařízení u Macochy již dávno neodpovídal nárokům moderního návštěvníka 21. století. Vodovod, který zásoboval areál propasti Macocha pitnou vodou ze Štajgrovy jeskyně, byl vybudován ve 30. letech minulého století v těžce přístupném terénu, překonávající převýšení 140 m.

Realizace stavby

V roce 2009–2011 architekti P. P. Architects, s.r.o. zpracovali kompletní projektovou dokumentaci. Následně byla vydána potřebná územní a stavební povolení. Žádost do OPŽP byla podána již v roce 2010, nicméně následující maraton získávání souhlasu nadřízených orgánů a veřejných soutěží na výběr zhotovitelů stavební části, expozice, 3D filmu, TDI trval až do července roku 2013. Vlastní stavba byla zahájena v listopadu 2013. Stavební část Domu přírody realizovala společnost SYNER Morava a.s. za přísného technického dozoru firmy MENHIR projekt s.r.o. Pro veřejnost je přístup do Domu přírody po lávce pro pěší a cyklisty přes říčku Punkvu, která odvedla návštěvníky směřující ke Kateřinské jeskyni a na parkoviště autobusů z frekventované komunikace do klidové pěší zóny.

liž první exponát umístěný za lávkou upoutá zejména hravé návštěvníky. Je jím model krasové krajiny. Ze dvou čerpadel mohou napouštět vodu do ponorů a závrtů, bočními průzory pozorovat tok vody v podzemí a ve vývěru její objevení se opět na denním světle. Nástupní prostor s autorskými díly Jiřího Vorla a Lukáše Gavlovského je určený k odpočinku, nabrání sil i jako místo pro zahájení zážitkových programů.

Co čeká na návštěvníky Domu přírody?

Vstup do vlastního objektu Domu přírody je přes prosklené zádveří do velké haly, které dominuje recepční pult Jiřího Vorla. Hala je vybavena uzamykatelnými skříňkami pro úschovu batohů a tašek, dotykovým informačním kioskem s atraktivním multimediálním obsahem o CHKO Moravský kras a malým obchůdkem s nabídkou certifikovaných regionálních produktů, průvodců, map a drobností k potěše dětských návštěvníků.

Hlavním magnetem Domu přírody je stálá expozice věnovaná přírodě a krajíně Moravského krasu a pochází z autorské dílny Blanky Ponížilové a Hany Havlíčkové. První kroky vedou přes vstupní portál do imaginárního prostoru ztvárňujícího bohatou geologickou minulost Moravského krasu od vzniku planety Země až po současný skrytý život v jeskyních. Z kruhového prostoru, v jehož středu se nachází stratigrafický sloup vybudovaný ze skutečných hornin nalezených v Moravském krasu,

Diorama devonského moře v expozici.

návštěvník pokračuje do niky devonského moře a krasové krajiny s modely jeskynních systémů včetně jejich výzdoby. Ve skutečné velikosti se představuje datovaný stalagmit z Amatérské jeskyně, jehož 12 000 let trvající růst připomínají známé světové historické události. Poté návštěvníci vstoupí do sídliště neandrtalců, lovců sobů a lidí doby halštatské. Nadšenci počítačových her si v nice, představující skrytý jeskynní život, zahrají na lovcí netopýry.

Točitým schodištěm se návštěvníci přesunou do prostor prosvětlených velkými okny s výhledy do ústí Suchého a Pustého žlebu. Změny krajiny, ke kterým došlo při těžbě železné rudy v 9. století, při zakládání tvrzí a hradů a později při rozvoji průmyslu a stavbě železnice v údolí řeky Svitavy, jsou prezentovány hravou formou pohyblivých vitrín, které doplňuje projektová kancelář Krasoprojekta, kde si každý může vybrat budoucí tvář krajiny. Část expozice je věnována přírodnímu prostředí Moravského krasu. Pět základních biotopů představuje hravá koláž fotografií rostlin, zvířat a prostředí, které obývají.

Celou expozici doplňují interaktivní prvky, krátké filmy, kvízy a animace. Milovníky map a informací určitě zaujme interaktivní dotykový stůl, na kterém mohou až čtyři návštěvníci najednou prohlížet základní mapy, ortofoto mapy, historické mapy z 19. století doplněné fotografiemi a informacemi o zajímavých místech a lokalitách Moravského krasu. Součástí Domu

přírody je multifunkční sál pro 40 lidí, ve kterém shlédnou nově natočený 3D film Moravský kras – Říše zkamenělého času, který vyrobila společnost AV Pro v.o.s.

Pro maminky s malými dětmi je připravená dětská herna s prolézačkou jeskyně, s ukrytými tajemstvími dnešních i dávných jeskynních živočichů. Ty nejmenší potěší hračky s přírodními motivy. Venkovní prostory Domu přírody obohacuje expozice hornin Moravského krasu a okolí. Realizátorem expozice je sdružení INTEREXPO & ULMA 2012.

Dům přírody doplňuje u propasti Macocha Informační středisko CHKO Moravský kras – Macocha, který vedle poskytování informací pro návštěvníky zajišťuje i moderní sociální zázemí a prostor, kde se nejen schovají před deštěm, ale kde si i odpočinou po pěším výstupu.

Regionální spolupráce

Dům přírody by nevznikl bez silné regionální podpory. Tato spolupráce vyústila v založení obecně prospěšné společnosti Dům přírody Moravského krasu o.p.s., která se stala provozatelem objektu. Dům přírody Moravského krasu se otevřel 19. srpna 2015. Celkové náklady na realizaci celého projektu dosáhly 86 milionů Kč. Částku 71,2 mil. Kč poskytla Evropská unie a 4,2 mil. Kč Státní fond životního prostředí ČR. Investorem a příjemcem dotace je AOPK ČR.

Nástupní prostor Domu přírody s autorským dílem Jiřího Vorla a posedovými trámy Lukáše Gavlovského.

Rozhovor s Vojtěchem Koteckým

Foto: Markéta Jedličková

Přes 20 let jste působil v Hnutí Duha a spektrum témat, kterým jste se poměrně detailně věnoval, je opravdu ohromující – od lesního hospodářství přes změnu klimatu, těžební průmysl a recyklaci odpadu až po ekologickou daňovou reformu či divočinu. Je vůbec v silách jednoho člověka být expert na všechno?

Když řídíte organizaci, ve které pracuje třicet nebo čtyřicet lidí, na veřejnosti většinou mluvíte za ni. Takže většina toho, co říkáte, nejsou vaše nápady, názory nebo znalosti, nýbrž nápady, názory nebo znalosti vašich kolegů.

Dá se nějak popsat, jak se za těch dvacet let změnil přístup veřejnosti k „zele-ným“ tématům?

Naše společnost je už nepovažuje za tak důležitá jako počátkem devadesátých let. Často se ozývá, jak je to smutné. Mně to spíš než deprimující přijde docela pochopitelné. Smog, kontaminace řek nebo zdravotní stav lesů jsou za prvé opravdu méně vážné a za druhé méně viditelné než před dvaceti, pětadvaceti lety. Nakonec by nás vlastně mělo docela těšit, že třeba stav české krajiny společnost vnímá méně a méně jako dědictví minulosti, které by

někde na ministerstvu měli vyřešit. Čím dál více lidí vidí v péči o přírodu důležitou součást našeho života a náš společný úkol.

Zejména na venkově se nezdá, že by nějaký výrazný posun nastal. Nebo se pletu?

Už jsem několikrát slyšel argument: „Češi jsou proti ochraně přírody, já tuhle mluvil v hospodě s myslivcema a ti ji vysloveně nesnášej.“ Je asi jenom jeden horší způsob, jak testovat názor české společnosti na ochranu přírody, než se zeptat v hospodě na venkově: zeptat se v hospodě myslivců a ještě říci, že jsem ochranář. No samozřejmě, že se budou chtít pohádat. A hlavně: venkované jsou sice k ochraně přírody v průměru skeptičtější, ale také u nás tvoří pouhou čtvrtinu populace. Myslivci všeho všudy 0,7 procenta. Hlasitá menšina je pořád ještě jenom menšina. Problém vidím jinde. Většinová a přírodě více nakloněná společnost sice může minoritu přehlasovat – v některých vyhracených případech to tak nejspíš i dopadne, třeba Šumava asi dříve či později skončí tak, že některé obce budou dál proti všemu a zákonodárci jim nedají za pravdu – ale takhle se to dá udělat jenom výjimečně. Zemědělci, lesníci, myslivci nebo starostové na vesnicích sice jsou menšina, ale právě oni krajinu užívají více než kdokoli jiný a ochrana přírody s nimi musí hledat cestu ke shodě. S vědomím, že to občas také prostě nepůjde.

A jde hledat takovou shodu, když řada lidí prostě nevidí v přírodě hodnotu, kterou bychom měli chránit?

V mezinárodní a speciálně americké ochraně přírody teď běží velká debata, která by se nejspíš dala personifikovat jako spor Michael Soulé versus Peter Kareiva. V podstatě v ní jde o to, jestli se ochránci přírody mají na věc dívat svými očima, nebo očima těch ostatních. Starší generace – asi se skutečně v průměru dá mluvit o starší generaci – říká, že jsou silné etické argumenty, proč má biologická diverzita hodnotu sama o sobě, a na nich chce trvat. Druhá strana na to namítá, že hodně dalších lidí tyto motivy nesdílí. Mají na přírodu úplně jiný náhled. Což ovšem neznamená, že ji nechtějí

chránit. Možná chtějí, jenomže ze svých, naprosto jiných důvodů. A ty ochrana přírody může a měla by hledat, a rozšířit tak arzenál.

Můžete být konkrétnější?

Nasnadě jsou více či méně utilitární důvody – někdy ovšem tak utilitární, že řadě ochránců přírody mohou být možná i nepříjemné. Pro myslivce více rozptýlené zeleně rovná se více koroptví k postřelení. Ale někdy to mohou být hodně principiální motivy, pouze jiné. Například hodně lidí nenadchne přírodní rozmanitost, ale bude pro ně důležitým motivem národní hrdost.

A co by měla ochrana přírody – ať už státní nebo nestátní – dělat, aby dokázala účinně oslovovat veřejnost?

Musíme se naučit mluvit jazykem lidí kolem sebe. Nejenom vyhýbat se odbornému žargonu a studeně akademickému tónu nebo umět pobavit malé děti na výletě, jakkoli i tohle je hrozně důležité. Ide také o mnohem fundamentálnější perspektivu. Lidem se příroda líbí, ale líbí se jim na ní často něco úplně jiného než většině z nás, co se ochranou přírody zabýváme. Spoustu lidí patrně příliš nezaujme diverzita saproxylického hmyzu nebo hájové avifauny, ale budou chtít chránit starou doubravu, protože je v ní stín, šumí stromy, zpívají ptáci a chodí tam venčit psy. Musíme se naučit začít s nimi mluvit právě o takových věcech – protože tak najdeme společnou řeč – a jako bonus dodávat zajímavosti o místní biodiverzitě.

Je rozdíl u nás a v zahraničí?

Nepřijde mi, že by byl nějaký dramatický rozdíl mezi Českem a řekněme západoevropskými státy. Většinou bývají v některých věcech dále, protože se je prostě delší dobu učili a mají na ně víc peněz. Navíc nedocenitelnou výhodou jsou silné instituce – skoro všude na západ od nás bývá jedna nebo více organizací na ochranu přírody, která má řádově stovky tisíc nebo miliony příspěvatelů. Což je důležité už jen proto, že představují ve společnosti nepřehlédnutelnou sílu, asi jako u nás odbory. Ale na druhou stranu my třeba máme velkou výhodu v tradici chození do přírody a turistiky. A když jsme se bavili o venkově – odpor některých